

УДК 657.422.1

Мостовенко Н.А., к.е.н, доцент

Коробчук Т.І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ПРОБЛЕМНИЙ КРЕДИТ» ТА «ПРОБЛЕМНА КРЕДИТНА ЗАБОРГОВАНІСТЬ» У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У публікації вивчаються сучасні теоретичні підходи в тлумаченні проблемного кредиту та проблемної кредитної заборгованості, запропоновані авторські визначення цих понять. Виявлені ознаки проблемності в обслуговуванні банківських кредитів, представлена їх класифікація. Розглядається склад проблемної кредитної заборгованості та запропонована її класифікація за критеріями ідентифікації.

Ключові слова: проблемний кредит, проблемна кредитна заборгованість, категорії якості кредиту, показник ризику кредиту, склад проблемної кредитної заборгованості.

Mostovenko N., Korobchuk T.

THE MEANING OF THE BANKING TERMS «PROBLEM LOAN» AND «PROBLEMATIC ACCOUNTS PAYABLE»

The publication offers a study of contemporary theoretical approaches to interpretation of the problem loan and problematic accounts payable, and proposes the author's definition of these terms. The signs of a problem in servicing bank loans were outlined, and their classification was offered. An overview of the elements of problematic accounts payable was presented, and its identification criteria were offered.

Keywords: problem loan, problematic accounts payable, credit quality categories, credit risk indicator, elements of problematic accounts payable.

Мостовенко Н.А., Коробчук Т.И.

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЙ «ПРОБЛЕМНЫЙ КРЕДИТ» И «ПРОБЛЕМНАЯ КРЕДИТНАЯ ЗАДОЛЖЕННОСТЬ» В БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В публикации изучаются современные теоретические подходы в толковании проблемного кредита и проблемной кредитной задолженности, предложены авторские определения этих понятий. Обнаружены признаки проблемности в обслуживании банковских кредитов, представлена их классификация. Рассматривается состав проблемной кредитной задолженности и предложена её классификация по критериям идентификации.

Ключевые слова: проблемный кредит, проблемная кредитная задолженность, категории качества кредита, показатель риска кредита, состав проблемной кредитной задолженности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Незалежно від обраного типу кредитної політики, структури та якості кредитного портфеля, внутрішньобанківських методик визначення кредитоспроможності позичальників та методів, які застосовуються при управлінні кредитним ризиком, проблема своєчасного і повного повернення кредитів завжди на часі. У банківському кредитному портфелі постійно присутня проблемна заборгованість за наданими кредитами, незалежно від чинників, що її спричинили. Адже у самій етимології слова «проблемний» закладено те, що подія з такою характеристикою потребує певного вирішення чи дослідження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теми проблемних кредитів у своїх працях торкалися багато дослідників, серед яких А.М. Мороз, В.А. Алексійчук, В.С. Андрійчук, Л.О. Коваленко, В.І. Логвиненко, А.С. Васюренко. Питання, пов'язані з управлінням та регулюванням проблемних кредитів у банківській діяльності досліджувалися в роботах Т. Болгар, К. Д'яконова, С. Ільсова, А. Казарцева,

В.І. Крилової, О.К. Любунь, Л.Д. Примостки, І.В. Сала, В.І. Міщенко, О.В. Крухмаль та багатьох ін. Але, незважаючи на вагомість отриманих результатів, не вирішеними та дискусійними залишаються ще багато питань у цій сфері. Як у теоретичній, так і практичній площині існують сутнісні та методологічні розбіжності щодо тлумачення понять «проблемний кредит» та «проблемна кредитна заборгованість», часто відбувається їх взаємозаміна та ототожнення. З'ясування сутнісних відмінностей у зазначених поняттях сприятиме удосконаленню існуючих систем організації управління проблемною кредитною заборгованістю в банках та підвищенню їх ефективності.

Цілі статті. Метою дослідження є формулювання змісту понять «проблемний кредит» та «проблемна кредитна заборгованість», виділення ознак проблемності в обслуговуванні банківських кредитів та їх групування, а також вивчення складу проблемної кредитної заборгованості та критеріїв її ідентифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як відомо, банківський кредит – це грошовий позичковий капітал банку, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання. Для простоти розуміння проблемними кредитами можна визначати ті, з приводу яких виникла ситуація невиконання зазначених умов. Проте для практичного застосування такий підхід є недостатнім. Наявність принципових розбіжностей у підходах Національного банку України та міжнародних фінансових інституцій до визначення проблемних кредитів призводять до оприлюднення абсолютно різних оцінок обсягів проблемної заборгованості банків.

Ретроспективний аналіз засвідчив наявність суттєвої різниці при визначенні її фактичних обсягів. Так, НБУ за 2012 рік оприлюднював обсяг проблемної заборгованості на рівні 8,9%, тоді як за оцінками міжнародного рейтингового агентства Fitch Ratings у 2012 році рівень проблемних кредитів у банках України становив близько 45% усіх кредитів на балансах банків. Світовий банк оцінював рівень проблемних кредитів в Україні у 41%, а рейтингове агентство Moody's – у 35% [1, с.101]. Така різниця в оцінці проблемних кредитів викликана тим, що НБУ до проблемних кредитів відносить виключно суму прострочених платежів за кредитом згідно даних бухгалтерської звітності, а не загальний обсяг кредитів, за якими допущено прострочення [2]. За міжнародним підходом для визначення фактичного обсягу проблемних і потенційно проблемних кредитів враховують усю суму кредиту, якщо за таким кредитом зафіксовано прострочення погашення. Також, у випадку реструктуризації проблемного кредиту, банки в Україні не відносять його до проблемних. Проте міжнародні рейтингові агентства вважають такі кредити за своєю сутністю проблемними, а отже враховують при підрахунку обсягів проблемної заборгованості банків [1, с. 101-102].

Викладене вище підтверджують відображені у табл. 1 визначення проблемного кредиту, що прийняті у практиці провідних фінансових інституцій.

Таблиця 1

Тлумачення поняття «проблемний кредит», прийняте фінансовими інституціями

Джерело формулювання	Визначення
Базельський комітет банківського нагляду [3]	Кредитний продукт, за яким мають місце суттєві порушення термінів виконання зобов'язань перед банком, значне погіршення фінансового стану боржника, а також погіршення його якості чи втрата забезпечення за ним
Федеральна резервна система США [4]	Кредит чи позика, що не приносять доходів, тобто відсоткові платежі і/або виплати відсотків, затримка за якими складає понад 90 днів
Міжнародний валютний фонд [5]	Зобов'язання, повне погашення якого сумнівне внаслідок неадекватного фінансового стану боржника чи забезпечення за даним зобов'язанням, а також спостерігається прострочка сплати основного боргу і/або відсотків за ним понад 90 днів
Національний банк України [2]	Це заборгованість, яка не погашена в термін (строк), встановлений договором

Слід зазначити, що Національний банк України поняття «проблемні кредити» згадує не окремо, а в категорії «недіючі кредити». Так, до кінця 2007 року до недіючих кредитів включалися кредити під контролем, субстандартні, сумнівні та безнадійні. З 2008 року до недіючих кредитів включаються кредити сумнівні та безнадійні [23, с. 102]. Згідно з рекомендаціями МВФ, кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені: 1) на три місяці (90 днів) або більше; 2) менше ніж на 90 днів, проте відповідно до національних норм нагляду вважається, що обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним». Якщо кредит був кваліфікований як недіючий, то він повинен залишатись у цій категорії до списання або отримання виплат. До обсягу кредитів, кваліфікованих як недіючі, включається загальний обсяг заборгованості за ними, а не тільки прострочена сума. Сьогодні у вітчизняній практиці до недіючих кредитів відносять сумнівні та безнадійні кредити та кредити, які їх заміщують [2].

Проблемні кредити в портфелі банку можна розділити на кілька категорій за ступенем проблемності. Для кожної категорії характерні свої ознаки та індикатори, на які орієнтується банк. Так, Міжнародний Валютний Фонд рекомендує трирівневу класифікацію з виділенням категорій [15, с. 248]:

- кредити, що викликають побоювання (нестандартні), «наявна можливість збитків банку», «неадекватна сила позичальника»;
- сумнівні кредити з точки зору стягнення або повернення всієї суми через ліквідацію; імовірність збитків надзвичайно висока;
- збиткові кредити, які не мають ринкової вартості.

Федеральний резервний банк США у 1985 році додав четверту категорію, особливо згадувані (або такі, які потребують нагляду) кредити, «потенційно слабкі» (наприклад, неадекватна кредитна угода, «відхилення від розумної кредитної практики») [15, с. 248].

Розглянемо авторські визначення поняття «проблемний кредит», що запропоновані сучасними дослідниками (див. табл. 2).

Таблиця 2

Сучасні наукові підходи до визначення поняття «проблемний кредит»

Автор	Визначення
А.М. Мороз, Р.І. Шевченко, І.В. Дубик [6, с. 276]	Під проблемними кредитами слід розуміти заборгованість за банківськими кредитами, за якими своєчасно не проведено один чи більше платежів та внаслідок інших обставин виникають підстави щодо сумніву стосовно повернення кредиту загалом
У.В. Владичин [7, с. 442]	Кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, за яких банк має сумнів щодо повернення кредитних коштів
С.В. Кузнецов [8, с. 8]	Кредит, за яким клієнт-боржник не здатний виконувати свої зобов'язання відповідно до прийнятих договорів та угод з банком, у зв'язку з чим існує потенційна загроза часткової або повної втрати для банку належних йому грошових коштів за кредитними зобов'язаннями боржника
О. Купчинова [9, с. 48]	Кредит, за яким установлені ознаки проблемності повернення, пов'язані з відсутністю або недостатністю забезпечення за кредитом, наявністю ознак фінансової нестійкості боржника або наявністю негативної інформації про його здатність виконати свої зобов'язання
О.І. Лаврушин [10, с. 381]	Кредит, за яким у банку виникли сумніви стосовно його суб'єкта, об'єкта та забезпечення
О.А. Нурзат [11, с. 18]	Кредит, що має ряд ознак, з урахуванням яких він викликає у кредитних менеджерів обґрунтовані побоювання з приводу повернення основного боргу та відсотків за ним
Т.М. Осокіна [12, с. 5]	Кредит, за яким існують серйозні потенційні та помірні реальні загрози, тобто мають місце утруднення у виконанні позичальником боргу

Н. Рабец [13, с. 55]	Кредит, за яким відсутні реальні джерела погашення, хоча строк погашення, можливо, ще не настав
Є.П. Шустова [14, с. 156]	Кредит, за яким позичальник не виконує зобов'язання (або виконує неналежним чином) у частині оплати платежів або є підстави вважати, що зобов'язання за ним не будуть виконані повністю або частково

Аналізуючи представлені визначення цього поняття, доходимо висновку, що оцінка категорії «проблемний кредит» стосується перспектив реалізації кредитної угоди, та виражається як занепокоєність банківських установ відносно виконання зобов'язань боржниками. Вважається, що порушення терміну повернення чергового платежу за кредитом не є однозначним свідченням про належність кредиту до проблемних. Проте саме прострочення виявляється тим чинником, на який перш за все на практиці реагує банківська установа.

Зважаючи на відносну незалежність комерційного банку від вимог НБУ щодо оцінювання фінансового-господарської діяльності позичальника, обсяг дійсно проблемних кредитів може не відповідати обсягу кредитів з підвищеним ризиком, визначеному за методиками НБУ. За існування проблемних кредитів збільшується ризикованість кредитного портфеля, що може призвести до зменшення дохідності від кредитної діяльності, збільшення обсягів неповернених кредитів.

Науковці відзначають, що прояви проблемної заборгованості багатогранні. Насамперед вони залежать від типу контрагентів кредитної угоди: фізичні особи, корпоративні клієнти, інші депозитні корпорації. Попри те, що кожний проблемний кредит має свої особливості, про виникнення труднощів у позичальника свідчать однакові факти:

- припинення контактів з працівниками банку;
- подання фінансової звітності із затримками, які не пояснюються;
- несприятливі зміни цін на акції позичальника;
- наявність чистих збитків протягом одного, або декількох звітних періодів;
- негативні зміни показників ліквідності, співвідношення власних та залучених коштів, ділової активності;
- відхилення обсягу реалізації продукції та грошових потоків від тих, які планувались при видачі кредиту;
- різкі зміни залишків на рахунках клієнта, які не очікувались та не пояснені.

Проте поява перелічених ознак, не може однозначно свідчити про наявність проблемного кредиту. Такі ознаки можуть бути тимчасовими, або ж клієнт банку спроможний самостійно вийти з несприятливої ситуації, і виділені ознаки не становитимуть підґрунтя для виникнення проблемних кредитів. Якщо ж подібні фактори мають місце тривалий час, або неодноразово повторюються, чи з'являються нові, їхній вплив на діяльність позичальника набирає суттєвого характеру, банк може зробити висновок про наявність стійкої тенденції стосовно формування подібних умов та обставин, тобто формування проблемного кредиту [6, с.277].

Таким чином, прояви проблемності обслуговування кредиту позичальниками можуть мати різноманітний характер, і, на нашу думку, їх доцільно поділяти на ознаки фінансового та нефінансового змісту (див. рис. 1).

Рис. 1. Групування ознак проблемності кредиту, що виявлені за результатами моніторингу діяльності позичальників*

*Сформовано авторами на основі джерел: [6, с. 276; 9].

Таким чином, можна стверджувати, що труднощі з погашенням кредитів найчастіше виникають не випадково і не відразу. Це процес, який розвивається протягом певного проміжку часу. Зазвичай, подібну інформацію можна отримати із фінансової звітності, шляхом формальних і неформальних контактів із боржниками, аналізу ринкової інформації.

Отже, з метою поглиблення підходів в управлінні проблемною кредитною заборгованістю банків, ми пропонуємо таке визначення проблемного кредиту – це борг, в обслуговуванні якого банком виявлені та зафіксовані ознаки проблемності (фінансові або нефінансові), внаслідок чого існує висока ймовірність прострочення сплати основної частини чи нарахованих до сплати відсотків, чи вірогідність несплати основного боргу та/або нарахованих відсотків.

Діяльність фінансових посередників не може бути застрахована від виникнення у них проблемної кредитної заборгованості. І більшість кредиторів вкладають в це поняття небезпеку втрати коштів, які тимчасово надані іншому суб'єкту.

Поняття «заборгованість», порівняно із поняттям «кредит», має інше змістове наповнення. У найбільш загальному розумінні «заборгованість» – це сума фінансових зобов'язань, грошових боргів, що підлягає погашенню, поверненню в певний термін. З точки зору банківської практики «кредитна заборгованість» – це сума боргів, які належать фінансовій організації, з боку юридичних або фізичних осіб в результаті господарських, цивільно-правових відносин між ними. Російськими вченими заборгованість визначається як «сумма финансовых обязательств, денежных долгов,

подлежащая погашению, возврату в определенный срок. Если к этому сроку задолженность не погашена, то она становится просроченной» [16]. Українськими упорядниками «Економічного словника» пропонується таке тлумачення поняття «заборгованість прострочена» (англ. stiched debts): «1. заборгованість державних і кооперативних підприємств та організацій, а також окремих громадян установам банку по кредитах, строк сплати яких настав або минув. 2. заборгованість юридичних осіб та громадян бюджету, державним і кооперативним підприємствам, організаціям, установам, постачальникам, підрядникам тощо, за податковими платежами, відрахуваннями від прибутку за товари, надані послуги або виконані роботи, строк сплати яких настав або минув» [17, с. 94].

Багатоманітність існуючих підходів до розуміння проблемної заборгованості відображає різноманітність існуючих у банківській науці й практиці уявлень щодо рівнів існуючих ризиків і їх наслідків для банківської діяльності (див. табл. 3).

Таблиця 3

Основні визначення поняття «проблемна кредитна заборгованість»

Джерело, автор	Визначення
Центральний банк Російської Федерації [18]	Прострочена і сумнівна кредитна заборгованість, вексельна і відсоткова, а також прострочена заборгованість за комісіями
С.В. Кузнецов [8, с. 8]	Уся сукупність проблемних кредитів, що має банківська установа
В.Л. Кльоба [19, с. 241]	Заборгованість, за якою банк вбачає небезпеку своєчасного і повного її погашення внаслідок дії різноманітних чинників (економічних, юридичних, соціальних тощо)
О. Купчинова [9, с. 48]	Сукупність простроченої заборгованості, а також частини пролонгованої і частини термінової заборгованості, за якими встановлені ознаки проблемності повернення, пов'язані з відсутністю чи недостатністю забезпечення за кредитом, наявністю ознак фінансової нестійкості боржника чи наявністю негативної інформації про його спроможність виконати свої зобов'язання
Н. Рабец [13, с. 55]	Пролонгована і прострочена заборгованість, навіть із незначним терміном перебування на рахунках простроченої заборгованості

Слід підкреслити, що в українському банківському законодавстві і нормативно-правових актах НБУ теж відсутнє розмежування термінів «проблемний кредит» і «проблемна кредитна заборгованість». Тому банки самостійно регламентують ці поняття у своїх внутрішніх документах. В нормативній базі активи/надані фінансові зобов'язання підлягають класифікації за такими категоріями якості: I (найвища) – така категорія характеризується тим, що немає ризику або ж ризик є мінімальним; II – помірний ризик; III – значний ризик; IV – високий ризик; V – реалізований ризик. Заборгованість за активами/наданими фінансовими зобов'язаннями, віднесеними до найнижчої (п'ятої категорії), є безнадійною [20]. Для визначення категорії якості кредиту банки вивчають:

- фінансовий стан боржника (для юридичних осіб він зводиться до визначення інтегрального показника фінансового стану), що є підставою для встановлення класу боржника;

- кількість календарних днів прострочення боргу, що дозволяє визначити стан обслуговування боргу;

- на основі отриманих даних про клас боржника та стан обслуговування ним боргу визначається категорія якості кредиту.

Спираючись на тезу, що між категоріями ризику за кредитом та виникненням проблемної заборгованості існує зв'язок, Т.М. Болгар та О.Купчинова вважають, що обсяг проблемної заборгованості може бути представлений сумою заборгованості за третьою, четвертою та п'ятою категоріями якості [9; 22].

На нашу думку, такий підхід не зовсім придатний з метою побудови системи управління проблемною кредитною заборгованістю, адже шкала значення показника

ризик достатньо широка і призначена, насамперед, для формування банками резерву для відшкодування можливих втрат (табл. 4).

Таблиця 4

Визначення показника ризику кредиту, наданого боржнику [20]

Категорія якості за кредитом	Значення показника ризику кредиту
I - найвища	0,01 - 0,06
II	0,07 - 0,20
III	0,21 - 0,50
IV	0,51 - 0,99
V - найнижча	1,0

Найбільш дискусійними з точки зору віднесення до «проблемних» будуть кредити, для яких значення показника ризику буде розташованим у критичних точках. Якщо кредит із ризиком 20% згідно з цією методикою не створює жодних фінансових загроз банку, то кредит із значенням показника ризику 21% буде заключати в собі згідно Положення уже «значний ризик».

Таким чином, використання зазначеної методики придатне для фіксації загальної статичної суми кредитів з низькою якістю, проте не дозволяє виявити концентрацію кредитів за видами проблемності, що мають певні спільні ознаки і можуть бути згруповані (рис. 2). У застосовуваних критеріях ми пропонуємо об'єднати такий традиційний аспект проблемності, як факт прострочення обслуговування заборгованості та наявність і стан її забезпечення. Такий підхід, на нашу думку, стане підґрунтям для підвищення ефективності існуючих у банках систем управління проблемними кредитами.

Отже, проблемною ми пропонуємо визнавати таку кредитну заборгованість клієнтів, за якою банк вбачає небезпеку своєчасного і повного її погашення внаслідок дії різноманітних чинників (економічних, юридичних, соціальних тощо). Проблемна кредитна заборгованість – це сукупність кредитів, що не обслуговуються боржниками, або обслуговуються з порушенням обсягів та строків або у боржника відбулись суттєві зміни (погіршення) умов діяльності та якості забезпечення. До складу проблемної кредитної заборгованості, на наш погляд, повинні бути віднесені такі категорії кредитів (див. рис. 2).

Проблемна кредитна заборгованість за категоріями кредиту			
Категорія кредиту	Вид кредиту	Критерії ідентифікації кредитної заборгованості	Управлінські завдання
Фактично проблемні кредити	Безнадійні кредити	Заборгованість не обслуговується, застава не достатня для покриття боргу	Постійний моніторинг
	Прострочені не збиткові кредити	Заборгованість не обслуговується, застава достатня для покриття боргу. Заборгованість обслуговується, але із порушенням термінів.	
	Прострочені збиткові кредити	Заборгованість обслуговується, але з порушенням термінів та сум.	
Потенційно проблемні кредити	Кредити під посиленням контролем	Заборгованість боржників, що змінили умови діяльності та/або змінилася якість застави.	Періодичний моніторинг
	Рефінансовані кредити у стадії раннього попередження	Заборгованість пролонгована (укладена додаткова угода), позичальник обслуговує борг з порушенням термінів сплати боргу. Заборгованість пролонгована, боржник обслуговує борг без порушення термінів.	

Рис. 2. Склад та критерії класифікації проблемної кредитної заборгованості*

*Розроблено авторами з використанням джерела [1, с.103]

Класифікацію проблемної кредитної заборгованості, що наведена на рис. 2, доцільно використовувати при постановці завдань з систематичного відстеження зміни даних про стан кредитного портфелю банку з метою контролю, виявлення динаміки та прогнозування розвитку кредитної діяльності. У свою чергу це сприятиме застосуванню відповідних інструментів управління проблемними кредитами банку, що дозволить підвищити його ефективність, уникнути зайвих витрат.

Висновки. Без сумніву, банківські установи не можуть повністю уникнути втрат за кредитами. Інколи їх розглядають як вартість ведення банківського бізнесу. Але це не означає, що банк повинен погодитись із подібними збитками, адже велика кількість прострочених кредитів призводить до падіння довіри до банку з боку вкладників та акціонерів, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення ринкової репутації банківської установи. Крім того, банк повинен нести додаткові витрати, пов'язані з претензійно-позовними вимогами щодо повернення кредиту, частина активів банку заморожується в формі непродуктивних. Тому вартість проведення ефективної кредитної політики та організації кредитної роботи в банку, включаючи моніторинг кредитного портфелю на предмет наявності фінансових чи нефінансових ознак для виявлення проблемних кредитів, значно нижча за збитки, які можна отримати. Своєчасна ідентифікація проблемного кредиту за виділеними критеріями дозволить поліпшити роботу з управління проблемною кредитною заборгованістю, сприятиме визначенню реальної частки проблемної кредитної заборгованості у кредитному портфелі, а також вибору ефективних інструментів управління нею.

Список використаних джерел:

1. Крухмаль О.В. Регулювання проблемних кредитів в банках України / О.В. Крухмаль // Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова, 2013. – Т.18. – Вип. 2. – С.100-107.
2. Глосарій банківської термінології. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733.
3. Офіційний сайт Світового банку (Bank for international settlements) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/about/legal.htm>.
4. Офіційний сайт Федеральної резервної системи США (Board of Governors of the Federal Reserve System) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov/bankinforeg/reglisting.htm>.
5. Офіційний сайт МВФ (International Monetary Fund) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubind/htm>.
6. Мороз А.М. Кредитний менеджмент: навч. посібн. [Текст] / А.М. Мороз, Р.І. Шевченко, І.В. Дубик. – К. : КНЕУ, 2009. – 399 с.
7. Владичин У.В. Банківське кредитування : навч. посібн. [Текст] / У.В. Владичин // за ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – К. : Атіка, 2008. – 648 с.
8. Кузнецов С. В. Ссудная задолженность кредитных организаций: проблемы и инструменты её урегулирования : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / С.В. Кузнецов – М. : Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации, 2008. – 20 с.
9. Купчинова О. Проблемная кредитная задолженность: подходы к определению / О. Купчинова // Банковский вестник. – 2010. – № 16. – С. 42–48 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbrb.by/bv/cont.asp?id=8165>.
10. Лаврушин О.И. Банковский менеджмент : учебник [Текст] / О.И. Лаврушин. – М. : КНОРУС, 2009. – 560 с.
11. Нурзат О. А. Перспективные подходы к повышению эффективности управления проблемными кредитами в коммерческих банках : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О.А. Нурзат. – М. : Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации, 2011. – 18 с.
12. Осокина Т. М. Бухгалтерский учет в банках : учебн. курс / Т.М.Осокина. – М. : МИЭМП, 2010. – 148 с.
13. Рабец Н. Меры по предотвращению проблемной задолженности / Н. Рабец // Финансовый директор. – 2011. – №5. – С. 54–57.
14. Шустова Е.П. «Проблемный кредит»: терминологическое содержание, критерии определения и факторы возникновения / Е.П. Шустова // Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2010. – № 18. – С. 155–158.
15. Крухмаль О.В. Проблемні кредити банку: підходи до визначення сутності та класифікації / О.В. Крухмаль // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків [Текст] : Збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції. 18-19 жовтня 2012 р. – Черкаси : ЧБС УБС НБУ, 2012. – с. 247-249.
16. Райзберг А. Современный экономический словарь [Текст] / А.Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2006.
17. Економічний словник [Текст] / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 355 с.
18. Александров А. Ю. Управление проблемными активами в кризисных условиях [Текст] / А.Ю. Александров // Проблемы современной экономики. – 2009. – №1. – С.213-216.

19. Кльоба В.Л. Ситуаційний центр банку як ефективний напрям удосконалення управління врегулюванням проблемної заборгованості / В.Л.Кльоба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – №19.8 – С. 240–246.
20. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Затв. постановою Правління НБУ від 25.01.2012 №23 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
21. Економічний словник [Текст] / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 355 с.
22. Болгар Т.М. Управління проблемними кредитами вітчизняних банків у сучасних умовах господарювання / Т.М. Болгар // Бізнесінформ. – 2014. – №1. – С.248–255.